

نقد و بررسی تطبیقی مسئله «پیدایش نفس»

در فلسفه ابن سینا و ملا صدرا

داود محمدیانی*

استادیار دانشگاه پیام نور

چکیده

در حوزه علم النفس در فلسفه اسلامی، دو نظریه پیرامون مسئله حدوث و «پیدایش نفس» مطرح شده است؛ نظریه حدوث روحانی را ابن سینا مطرح کرده و ملا صدرا مبتکر نظریه حدوث جسمانی نفس می باشد. اما بر خلاف تصور ملا صدرا هیچگاه مقصود ابن سینا از مجرد نفس هنگام حدوث، مجرد کامل و در حد عقل بالفعل نبوده و بهمین دلیل اشکالات ملا صدرا به ابن سینا وارد نظر نمیرسد و قابل جواب است؛ همانطور که مقصود ملا صدرا از جسمانی بودن حدوث نفس، جسم بودن یا از سنخ جسمانیات بودن نفس نیست بلکه مراد اینست که نفس هنگام حدوث در حد عقل بالقوه و در نهایت مرتبه جسمانیات و ابتداء مرتبه مجردات است. قرائن دیگری نیز وجود دارد که سخن این دو حکیم را به هم نزدیک و قابل تطبیق میسازد.

کلیدواژگان

حدوث روحانی	حدوث جسمانی	قدم نفس
عقل هیولانی	عقل بالقوه	عقل بالفعل

مقدمه

مسئله پیدایش نفس که در متون فلسفی از آن با عنوان

«حدوث یا قدم نفس» یاد میشود یکی از مهمترین مباحث علم النفس و روانشناسی فلسفی بشمار میرود بطوریکه برخی از فلاسفه بزرگ، نظیر افلاطون، ارسطو، فارابی، ابن سینا، سهروردی و ملا صدرا پیرامون آن نظریاتی ارائه نموده و دلایلی در اثبات یا رد آن بیان کرده اند.

مهمترین اقوال در این مسئله به شش قول باز میگردد: برخی نفس را حادث و برخی دیگر قدیم دانسته اند. کسانی که نفس را حادث میدانند خود سه دسته اند: برخی برای اینکه بتوانند اعتقاد به عالم ذر و میثاق که در قرآن به آن اشاره شده است را توجیه کنند بر این باورند که نفس مدت دو هزار سال بر بدن تقدم داشته است، برخی نیز همچون مشائین و ابن سینا معتقدند نفس به همراه حدوث بدن حادث میگردد و ملا صدرا معتقد است نفس بواسطه حدوث بدن حادث میگردد. نظریه قدم نفس نیز به سه شکل بیان شده است. در تبیین اول، نفس انسانی بنحو قدیم زمانی و بصورت وجود عقلی و کلی در مرتبه وجود علت خود یعنی عقل فعال موجود بوده است. این تبیین را ملا صدرا به افلاطون نسبت داده است که

*.Email:mohamadiany@pnu.ac.ir

تاریخ تأیید: ۹۳/۲/۲۹

تاریخ دریافت: ۹۲/۱۲/۲۵